

FORMOVANIE ORGANIZAČNEJ ŠTRUKTÚRY A AKTIVITY OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ SLOVENSKÝCH PAPIERENSKÝCH A CELULÓZOVÝCH PODNIKOV V ROKOCH 1939 – 1945

PETER MIČKO

MIČKO, Peter. The formation of the organizational structure and activities of Slovak paper and cellulose companies in the years 1939–1945. *Historický časopis*, 2021, 69, 3, pp. 491–519, Bratislava.

Wood and wood product commerce was a very important area of the foreign trade of the Czechoslovak Republic and later the Slovak Republic (1939–1945). As part of the state business activities the trade in cellulose and paper products was also an important aspect of it. After the change in the geopolitical conditions in Central Europe and the establishment of the Slovak state, cellulose and paper trade organizations were formed in Slovakia. Gradually, agreements were concluded between individual businesses, which shaped the organizational structure of companies and specific rules of their activities. The agreements included securing the sale of contracted cellulose inland and abroad, representing and protecting the interests of the Slovak cellulose industry, and contacts with foreign organizations. The conclusion of an agreement also meant the redistribution of export quotas for individual companies.

Key words: Slovakia. Germany. Trade. Relations. Paper and cellulose companies. Contingents. Prices.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.3.5>

Rok 1939 znamenal novú etapu nielen v slovenskom politickom živote, ale svoju štruktúru zmenilo aj hospodárstvo novovzniknutého štátu. Popredné pozície v slovenskom hospodárstve razantne preberal nemecký kapitál, čo bolo vzhľadom na danú geopolitickú situáciu prirodzeným javom. Prenikanie nemeckého kapitálu uľahčila na jednej strane veľká závislosť slovenského priemyslu od českých a iných zahraničných subjektov. Na druhej strane sa i zmluvne riešilo využívanie výrobných síl na Slovensku na základe medzištátnych a viacerých čiastkových dohôd medzi Nemeckom a Slovenskou republikou (1939 – 1945). Do záujmovej sféry nemeckého kapitálu sa dostali takisto slovenské celulóžky a papierne, v ktorých nemecký priemysel zastával silné pozície a dochádzalo ku konkurenčnému boju s najdôležitejším akcionárom slovenských celulóžok a papierní – Spolkom pre chemickú a hutnú výrobu.

Dôležité postavenie v rámci slovenskej hospodárskej sféry mal teda už tradične celulózy a papierenský priemysel. Po vzniku Slovenského štátu si celulózy udržali dôležitého odberateľa – české trhy a ich kapacita bola až do roku 1940 využitá na 70 – 80 %. Vytiaženie závodov sa však postupne skôr znižovalo a v niekoľkých z nich sa prevádzka dočasne prerušila. Okolo roku 1940 sa celulóza stala cennou strategickou surovinou a dopyt začal prevažovať nad ponukou. Pre ťažkosti v zabezpečovaní surovín sa však táto zmena neprejavila radikálnym zvýšením produkcie celulózy a závody na výrobu papiera využívali kapacitu iba na 50 – 75 %.

Naznačené problémy s odbytom produktov a zásobovaním surovinami sa snažili celulózy a papierne na Slovensku vyriešiť vzájomnými dohodami zaisťujúcimi spoločnú obchodnú a výrobnú stratégiu či dostatočné zabezpečenie drevnou surovinou. Postupne sa začínajú formovať spoločné organizácie papierenského a celulózy a papierenského priemyslu, ktorých úlohou bol predovšetkým spoločný postup pri exporte svojich výrobkov, ochrany ich záujmov na tuzemskom trhu či kontakty so zahraničnými organizáciami. Osobitne sa ešte riešila otázka zabezpečenia podnikov drevnou surovinou.

Vytváranie spoločných priemyselných organizácií, ako sa to uskutočnilo v prípade slovenských celulózy a papierenských závodov, bolo realizované pod dohľadom Nemecka. Nemecké záujmy smerovali k vytváraniu veľkých – európskych kartelových dohôd, v rámci ktorých sa mohli presadzovať nemecké záujmy. Odmietnutie začlenenia sa do kartelu, ale automaticky znamenalo stratu nemeckého a protektorátneho trhu. Výrazný vplyv Nemecka zasahoval do určovania výšky kontingentov pre jednotlivé slovenské papierenské a celulózy podniky a takisto bez konzultácií s nemeckou stranou nemohlo dôjsť v rámci obchodnej politiky k zvyšovaniu cien. Nasledujúca štúdia hodnotí postupné formovanie organizačnej štruktúry a aktivity obchodných spoločností slovenských papierenských a celulózy podnikov vo vymedzenom časovom období. Sledovaná problematika je zatiaľ spracovaná len parciálne, prevažne ako súčasť monografií, publikovaných dokumentov a štúdií sledujúcich problematiku hospodárskych dejín Slovenska v rokoch existencie Slovenskej republiky (1939 – 1945).¹

1 K sledovanej problematike pozri napríklad: LIPTÁK, Lubomír. *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom (1939 – 1945)*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1960; FALTUS, Jozef – PRŮCHA, Václav. *Prehľad hospodárskeho vývoja na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1969; PRŮCHA, Václav. *Hospodárske a sociálne dejiny Československa 1918 – 1992. I. díl – období 1918 – 1945*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. ISBN 80-7239-147-X; HUBENÁK, Ladislav. Politika nemeckej ochrannej zóny na Slovensku roku 1939. In *Sborník archivních prací*, 2, 1967; KRÁL, Václav. *Otázky hospodárskeho a sociálneho vývoje v českých zemích v letech 1938–1945*. Praha: ČSAV, 1958; KAISER, Johann. *Die Politik des Dritten Reiches gegen über der Slowakei*

Dôležité postavenie priemyslu celulózy a papiera na Slovensku dokumentuje, že v roku 1943 bolo v prevádzke 16 väčších celulózk a papierenských podnikov. Najvýznamnejšie boli dve továrne v Ružomberku, ktoré mali spolu 2 776 pracovníkov, potom nasledovala papiereň v Harmanci (1 100 zamestnancov) a závody v Slavošovciach, Žiline a v Turčianskom Sv. Martine (každý okolo 900 – 1 000 zamestnancov). Celé odvetvie dosiahlo vrchol produkcie asi v roku 1942. Neskôr síce ďalej rástla zamestnanosť, ale výroba už klesala. Index výroby papierenského priemyslu bol v roku 1943 druhý najnižší zo všetkých odvetví slovenského priemyslu.²

1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa. Dizertačná práca. Bochum: Ruhr-Universität, 1969; SUŠKO, Ladislav. *Formy ovládania Slovenska nacizmom.* Habilitačná práca. Bratislava 1976; SUŠKO, Ladislav. *Počiatky hospodárskej exploatacie Slovenska nacizmom (marec 1939 – júl 1940).* In *Československý časopis historický*, 1977, roč. 25, č. 5, s. 682 – 714; HORVÁTH, Štefan – VALACH, Ján. *Peňažníctvo na Slovensku 1918 – 1945.* Bratislava: Alfa, 1978; PETRUF, Pavol. *Zahraničná politika Slovenskej republiky 1939 – 1945.* Bratislava: Prodama, 2011. ISBN 978-80-89396-15-3; HOLEC, Roman. *Dejiny plné dynamitu. Bratislavský podnik Dynamit Nobel na križovatkách novodobých dejín.* Bratislava: Kalligram, 2011. ISBN 978-80-8101-508-3; HALLON, Ľudovít. *Formovanie slovensko-nemeckých hospodárskych vzťahov roku 1939.* In IVANIČKOVÁ, Edita a kol. *Kapitoly z histórie stredo európskeho priestoru v 19. a 20. storočí. Pocta k 70-ročnému jubileu Dušana Kováča.* Bratislava: Veda, 2011, s. 323 – 337. ISBN 9788097030247; MIČKO, Peter. *Hospodárska politika Slovenského štátu. Kapitoly z hospodárskych dejín Slovenska v rokoch 1938 – 1945.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2010. ISBN 978-83-7490-351-6; SABOL, Miroslav. *Slovenský priemysel v nemeckom veľkopriestorovom hospodárstve v roku 1942.* In UHRIN, Marian (ed.). *Slovensko v roku 1942: politika – armáda – spoločnosť.* Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2013, s. 157 – 169. ISBN 9788089514243; SABOL, Miroslav. *Dejiny dopravy na Slovensku 1938 – 1948 (1950).* Bratislava: VEDA, 2015. ISBN 9788022414593; TEIČHOVÁ, Alice. *Nemecká hospodárska politika v českých zemích v letech 1939–1945.* Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 8070791535; TÖNSMEYER, Tatjana. *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn.* Paderborn: Schöningh, 2003. ISBN 3-506-77532-4; WIXFORTH, Harald. *Die Expansion der Dresdner Bank in Europa.* München: Oldenburg Wissenschaftsverlag, 2006. ISBN 978-3-486-57782-2; NIŽŇANSKÝ, Eduard a kol. *Slovensko-nemecké vzťahy v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR.* Bratislava: Spoločnosť ProHistoria vo vydavateľstve Univerzum-Eu, 2009. ISBN 9788089046614; NIŽŇANSKÝ, Eduard a kol. *Slovensko-nemecké vzťahy 1941 – 1945 v dokumentoch II. Od vojny proti ZSSR po zánik Slovenskej republiky v roku 1945.* Bratislava: Spoločnosť ProHistoria vo vydavateľstve Univerzum, 2011. ISBN 9788089046683; SCHVARC, Michal. *Vznik Slovenskej národnej banky a Nemecko. K niektorým otázkam nemeckého zasahovania do procesu konštituovania slovenského cedulového ústavu v roku 1939.* In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. *Centrálne bankovníctvo v stredo európskom priestore.* Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 164 – 174. ISBN 9788080432027.

- 2 FALTUS, Josef – PRŮCHA, Václav. *Prehľad hospodárskeho vývoja na Slovensku v rokoch 1918 – 1945.* Bratislava: VPL, 1969, s. 376.

Medzi základné priority činnosti podnikov patrí, samozrejme, úspešný predaj svojich výrobkov a zabezpečenie dostatočných odbytísk. Práve otázka predaja celulózy a papierenských produktov sa stala východiskovým bodom rokovaní celulóзовých a papierenských podnikov o vytvorení spoločnej predajne výrobkov.

Na stretnutí v Ružomberku 25. novembra 1938 zúčastnení predstavitelia skonštatovali, že dlhoročné skúsenosti pri predaji celulózy doma aj v zahraničí dokázali, že to boli predovšetkým československé závody, ktoré medzi sebou zápasili o získanie trhu a odbytísk. Išlo hlavne o znižovanie cien oproti svojim konkurentom. Konkurencia dodávala tovar do danej oblasti či ponúkala rôzne výhody, čo sa už ale prejavilo pri nižšom zisku z predanej celulózy.

Cieľom návrhu na zriadenie spojenej predajnej kancelárie celulózy teda bolo, dať možnosť konkrétnemu podniku predať za prijateľnú cenu svoje výrobky. Išlo o spoločný postup pri predaji, rozdelenie kontingentov a organizáciu spoločného predaja, čím by odpadli dovtedajšie boje o odbytiská.³

Medzi argumenty, ktoré mali podporiť vznik spoločnej predajne bolo uvádzané aj nedostatočné využívanie zástupcov tovární pri predaji celulózy. Predajní zástupcovia tovární dostávali k predaju pomerne malé množstvo výrobkov, takže československé celulóзky zastupovali iba na čiastočný úväzok. Z tohto dôvodu vyplývala nie príliš vysoká snaha predajcov o vykonávanie bonitnej obchodnej činnosti v prospech podniku.

Ďalším deficitom pri individuálnej predaji boli nedostatočné informácie o trhoch, s ktorými jednotliví zástupcovia obchodovali a podniky si museli individuálne zisťovať informácie o možnostiach odbytu svojich výrobkov. Cesty potrebné k získaniu informácií však boli pomerne nákladné a neobsiahli všetky potrebné odbytiská, čo samozrejme skresľovalo konečný výsledok. Zároveň žiadna z celulóзok nemala študijné oddelenie pre potreby systematickej analýzy odbytu a podrobné sledovanie vývinu papierenského a chemického priemyslu v oblasti obchodu a výhodnejšieho predaja celulózy. Podobne absentoval i technický poradca, ktorý by odporučal vhodné druhy celulózy na výrobu konkrétneho typu papiera. Spoločným štúdiom trhov sa tak malo pre celulóзky dosiahnuť získanie nových odbytísk ich rozdelenie a následne predaj vyrobených produktov za prijateľné ceny na domácich a zahraničných trhoch.⁴

3 Národní archiv (ďalej NA) Praha, fond (ďalej f.) Spolok pre chemickú a hutnú výrobu (ďalej SCHaHV), kartón (ďalej k.) 2452. Návrh na zriadenie spojenej predajnej kancelárie celulózy, Ružomberok, 25. 11. 1938.

4 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Návrh na zriadenie spojenej predajnej kancelárie celulózy, Ružomberok, 25. 11. 1938. Rámcový návrh na vznik spojenej predajnej kancelárie celulóзok: Na predaj sulfitovej celulózy z dreva ihličnatého a listnatého určeného na výrobu papiera,

Po vzniku Slovenského štátu došlo k zmene pri usporiadaní predajnej organizácie vzhľadom na nové geopolitické pomery. Odbyt na Slovensku predstavoval v druhej polovici 30. rokov v baliaciach a grafických papieroch 18 – 20 vagónov mesačne. V prvých mesiacoch roku 1939 sa v tomto smere prejavil pokles. Pri mesačnej výrobe 125 – 130 vagónov išlo o 15 %. Predaj všetkých slovenských papierní v baliacom a grafickom papieri sa plánoval na 80 – 90 vagónov mesačne, okrem rotačného papiera, ktorého sa na Slovensku predávalo cca 10 vagónov mesačne.

Vzhľadom na nedostatok veľkoobchodníkov sa ako vhodné riešenie javilo prijímanie objednávok na Slovensku spoločnou ústrednou predajňou. Organizácia by si mohla na určitých miestach postaviť sklady, ktoré by predaju pomáhali.

Ružomerská celulóžka napr. dodávala zo svojej výroby do Čiech a na Moravu 60 % produkcie, čo bolo cca 90 vagónov. Z tohto dôvodu bolo potrebné, aby sa predaj papiera realizoval priamo z Prahy, kde boli zabezpečené kontakty s ďalšími potencionálnymi odberateľmi. Takisto rôzne dovozné formality by sa ľahšie vybavovali v Prahe. Ružomerský závod považoval za najvýhodnejšie dodávať papier v rámci Predajne do Čiech a na Moravu a k tomuto účelu by sa vytvoril kontingent.

Aby mal závod presnú evidenciu o celkovom stave objednávok a vyťažnosti strojov požadoval zasielanie priamo do centrály. O dodacích lehotách by sa dohodli s Predajňou. Export predstavoval asi 25 % výroby závodu a bola by

kartónu a lepenky všetkých druhov zriaďuje sa v Prahe spoločná predajná kancelária; vedenie Predajne pozostáva z delegátov jednotlivých členských firiem; z delegátov sa zvolí vedúci zodpovedný za realizáciu uznesení a administratívu; schôdze delegátov sa budú konať minimálne raz za týždeň; každému delegátovi prislúchala finančná odmena; rozhodovanie o predaji, cenách, platových podmienkach, kontingenty a pod. sa malo realizovať hlasovaním s jednoduchou väčšinou a v sporných otázkach rozhodoval vedúci; podľa možnosti mali byť všetky dohody schvaľované jednomyseľne a platili na predaje doma a v zahraničí; o predaji špeciálnych výrobkov mala byť uzatvorená špeciálna dohoda; Predajňa bola povinná predať celú výrobu svojich členov a členské firmy mali byť povinné presunúť na Predajňu svoje vyrobené produkty; raz do mesiaca mala každá členská firma hlásiť množstvo a akosť celulózy; nárok na dodávky vo vnútrozemí a jednotlivých krajinách mali byť na začiatku organizácie určené podľa odbytu konkrétnych podnikov za najlepších šesť mesiacov v rokoch 1937 a 1938; predané množstvo do konca júna 1939 malo tvoriť základ pre určenie reálnych kontingentov pre jednotlivé odbytiská až do konca roku 1940; každý podnik mal predložiť vzorky svojich výrobkov, stav skladových zásob a ceny najneskôr do konca roka 1939; následne mali zástupcovia všetkých podnikov na základe dodaných vzoriek určiť ceny pre domáci a zahraničný trh; Predajňa mala realizovať evidenciu pohľadávok a inkaso za dodaný tovar; samotný predaj mal postupne prechádzať z predajných zástupcov na organizáciu a zriadené predajné kancelárie v zahraničí; strata a zisk Predajne sa plánovali rozdeliť podľa zrealizovaného predaja produktov jej členov; Predajňa sa plánovala zriadiť na päť rokov s následným predĺžovaním činnosti o ďalších päť rokov.

vhodná jeho koncentrácia v Prahe, kde by bola jednoduchšia komunikácia s odberateľmi ako v Ružomberku.

Takisto tu bola otázka rokovania ohľadne exportných konvencií pre odbyt papiera a cenových dohôd medzi Nemeckom a ostatnými európskymi krajinami s ohľadom na dominantné postavenie Nemecka v stredoeurópskom priestore.

Pokiaľ išlo o účtovanie so slovenskými odberateľmi mohla byť fakturácia zo skladov novozriadenej Predajne prevádzaná na blanketoch jednotlivých tovární a kópie týchto účtov by sa posielali do Prahy. Dodávky na výrobu pre slovenských odberateľov by závody fakturovali priamo.⁵

Už krátko po rozpade ČSR 17. marca 1939 boli na rokovaníach v Prahe skoncipované dôvody pre potrebu udržania predajní celulózovej a exportnej organizácie v Prahe:

a.) celulóza

1. Kontakt so zákazníkmi v českých krajinách, kde sú všetci odberatelia celulózy a vybavovanie reklamácií sa môže uskutočňovať iba v Prahe.
2. Vývoz do Nemecka a všetky rokovania o kontingentoch so Süd-Ost sa môžu uskutočňovať iba v Prahe a nemeckými úradmi prostredníctvom tamojšej predajne „SULFIT“.
3. Export na voľné trhy je vo všetkých odvetviach priemyslu koncentrovaný v Prahe, ako dlhodobom centre.
4. Účtovanie sa môže uskutočňovať ako dovtedy z továrne. Platby z domova a zahraničia by mohli byť poukazované priamo na Slovensko.

b.) papier

1. Z geografických dôvodov bola Praha najviac vhodná pre časté rokovania so zahraničnými zákazníkmi (žiadny export nešiel na východ).
2. Bol nevyhnutný úzky kontakt s domácim oddelením vzhľadom na kalkuláciu strojov.
3. V dôsledku úzkej spolupráce s nemeckými papierňami a dohodami s Nemeckom v exporte bolo potrebné udržiavať priame spojenie s nemeckými úradmi v Prahe, odkiaľ bolo najkratšie spojenie s Berlínom a Libercom.
4. Rokovania o železničných a námorných tarifách s ríšsko-nemeckými železnicami sa uskutočňovali v Prahe, kde mali ríšske železnice svoje oficiálne úrady.
5. V tom čase nebolo možné získať dostatok kvalifikovaných slovenských úradníkov so skúsenosťami v zahraničnom obchode a dostatočne jazykovo vybavených. V centrále bol dostatok zapracovaných a skúsených úradníkov.⁶

5 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. Usporiadanie predajnej organizácie s ohľadom na nové pomery (rok 1939), 17. 3. 1939.

6 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. Praha, 17. 3. 1939. Dôvody pre potrebu udržania predajní

Uvedené skutočnosti iniciovali stretnutie zástupcov Harmaneckej papierne, Slavošovskej papierne, Slovenskej papierne v Ružomberku a takisto druhej ružomerskej papierne SOLO, ktoré sa uskutočnilo 24. marca 1939. V Ružomberku rokovali o kartelovej dohode papierní na Slovensku.

Všetci prítomní uznali potrebu zriadenia evidenčnej kancelárie papierní na Slovensku a jej sídlo bolo navrhnuté v Bratislave. Rozdelenie objednávok na Slovensku sa realizovalo v pomeroch kontingentov jednotlivých skupín. Slovenská a Harmanecká papiereň sa dohodli interne, aby Slavošovská papiereň nebola poškodená v pomere k ostatným továrňam. Za vedúceho kancelárie bol navrhnutý Ľudovít Miškovič, dovtedajší vedúci Košického skladu slavošovského podniku. Hlavným účelom predajne bolo rozdelenie objednávok a styk s úradmi.

Na základe dohody s riaditeľom firmy SOLO Ing. Andrejom Smieškom, riaditeľom Šťastným za Harmanec a Slavošovce a dr. Hoffmannom za Slovenskú papiereň získal Ľ. Miškovič miesto konateľa, resp. vedúceho Predajne papierní v Bratislave, ktorá sa práve zakladala. Ročné služobné bolo vo výške 50 000 Ks.

Zároveň sa kreoval aj program Predajne, ktorej stanovky mala vypracovať Slovenská papiereň v nasledujúcich bodoch:

1. Prijímanie a rozdeľovanie objednávok.
2. Evidencia a štatistika predajných aktivít.
3. Kontrola cien a rabatu.
4. Styk s úradmi a rokovanie ohľadom vnútrozemských obchodov.
5. Zostavovanie a rozdeľovanie, podľa ktorého sa budú zaťažovať továrne.

Názov záujmovej korporácie bol Predajňa papierní, Bratislava.

Cieľom spoločnosti bola realizácia všetkých objednávok na Slovensku a ich rozdelenie členským firmám. V čele päťčlenného výboru bol predseda a každá papiereň mala jedného člena výboru. Zápisné činilo 5 000 Ks. Začiatok Predajne v Bratislave sa stanovil na 15. apríla 1939. Predajňa v Bratislave neinkasovala, ale v prípade potreby mala intervenovať u zákazníkov ohľadom platenia a vybavovať reklamácie.⁷ Ľudovít Miškovič pri realizácii projektu komunikoval s vedúcimi predstaviteľmi združených závodov a 21. apríla 1939 mu boli konkretizované kroky pri zakladaní Predajne.

Založenie Predajne bolo potrebné oznámiť ministerstvu hospodárstva v Bratislave, Obchodnej a priemyselnej komore a Ústrednému združeniu slovenského priemyslu. O predajnej, cenovej a rabatovej kontrole sa uznášal výbor. Všetky objednávky sa zásadne zasielali Predajni. Dovoz tovarov z Protektorátu a Nemecka sa reguloval dovoznými a devízovými predpismi a ešte kartelovou do-

celulózovej a exportnej organizácie v Prahe.

7 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. Ružomberok (SOLO), 24. 3. 1939 – kartelová dohoda papierní na Slovensku.

hodou. Vývoz zo Slovenska do Protektorátu nespadal do právomoci Predajne papierní.⁸

V rámci snáh o vytvorenie spoločnej predajne papiera slovenské papierne a celulóžky zrealizovali ďalšie stretnutie 16. novembra 1939. Na základe spoločnej dohody tak došlo od 1. decembra 1939 k centralizácii predaja. Predaj papiera sa uskutočňoval cez Prahu a Bratislava sa stala pražskou expozitúrou.

Konzorciálna dohoda

„Podpísané firmy (slovenské celulóžky a papierne) dohodli sme sa udržať v záujme usmerneného predaja nami vyrobeného papiera a papierových výrobkov v Slovenskom štáte v tom rozsahu, ako to je presne stanovené v organizačnom a jednacom poriadku tvoriacom súčasť tejto dohody organizáciu predaja v tuzemsku v tom obsahu a rozsahu, ako táto upravená bola v záverečnom liste s firmou Prodejna spojených papíren, spoločnosť s r. o. v Prahe zo dňa 21. decembra 1938 a v ustanoveniach na základe tohto záverečného listu vydaných poľažne s vedenou firmou dohodnutých. Obmedzenie organizácie predaja na tuzemsko nepripúšťa ďalšie používanie uvedenej firmy PSP a preto vytvárame na jej mieste zastupiteľskú predajovú kanceláriu našich firiem pod názvom Predajňa papierní pre tuzemskú spotrebu kancelária v Bratislave, ktorá s úpravami podľa povahy vecí vykonávať bude právomoc zverenú PSP v citovanom už záverečnom liste a pre PP vydanom organizačnom a rokovacom poriadku, ktorý tvorí súčasť tejto dohody.“⁹

Predajňa papierní (ďalej Predajňa) bola vytvorená zúčastnenými papierenskými firmami za účelom, aby v ich mene a na ich účet prevádzala zastupiteľský predaj papiera a papierových výrobkov všetkého druhu a obmedzeniami chránila ich spoločné záujmy na tuzemskom trhu. Združené továrne prijali záväzok, podľa ktorého nimi vyrobené druhy papiera budú predávať výlučne firmám združeným v organizácii.

Predajňa papierní mala spoločnú kanceláriu v Bratislave a jej činnosť bola vedená podľa zásad uzatvorených medzi slovenskými papierňami a Predajňou spojených papierní v Prahe z 28. decembra 1935 a obmedzeniami, či zmenami definovanými uzatvorenou zmluvou.

Súčasne bol zložený predsednícky výbor. Do tohto orgánu Predajne papierní delegovala každá členská firma za seba jedného člena. Členská firma musela delegovať každého vyslaného člena plnou mocou, ktorá ho oprávňovala zastu-

8 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. Praha, 21. 4. 1939 – odpoveď nastupujúcemu zamestnancovi Ľudovítovi Miškovičovi na jeho otázky pri preberaní nového miesta a zakladaní Predajne.

9 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. 16. 11. 1939 – Schôdzka slovenských papierní v súvislosti s predajom papiera.

povať firmu v každom ohľade vo všetkých veciach dotýkajúcich sa predmetu pôsobnosti Predajne alebo s ním súvisiacich. Takáto plná moc bola počas členstva delegovaného člena neodvolateľná. Predsednícky výbor bol uznášaniaschopný pri účasti najmenej 3/5 členov výboru.

Uznesenie predsedníckeho výboru, ako aj iných orgánov Predajne zaväzovalo členskú firmu bezpodmienečne a to aj vtedy, keď člen konkrétnej firmy hlasoval proti. Zasadnutia sa mali konať aspoň štyri razy v kalendárnom roku alebo ak o to požiadala niektorá členská firma. Predajňa nebola samostatnou právnou osobou, bola len spojeným predajným oddelením pre všetky firmy. Organizácia nebola ani subjektom práv a právnych záväzkov. Všetky aktivity, ktoré vykonávala, realizovala menom a v zastúpení členských firiem ako ich interné spojené predajné oddelenie.

Orgánmi Predajne boli: predsednícky výbor, predseda výboru a jeho náhradník, dozorný výbor, predseda dozorného výboru, rozhodcovský súd. Dozorný výbor bol menovaný predsedníckym výborom z riaditeľov alebo prokuristov členských firiem.

Dohoda sa uzavrela s platnosťou do 31. decembra 1941. Automaticky stratila platnosť v tom prípade, ak by z akéhokoľvek dôvodu stratil platnosť záverečný list s Prodejnou spojených papieren v Prahe.¹⁰

Podľa uznesenia schôdze slovenských papierní z 18. januára 1940 v Banskej Bystrici riaditeľ Vladislav Ondrúšek informoval prítomného hlavného riaditeľa Ing. Staffena, že predaj a odbyt papiera a celulózy zo Slovenska do Protektorátu bol už dlhšiu dobu problematický. Prispelo k tomu povinné predkladanie skladačiek¹¹ v 1/2 násobnej výške zamýšľaného vývozu do Protektorátu. Dal-

10 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. 16. 11. 1939 – Schôdzka slovenských papierní v súvislosti s predajom papiera. Predajňa spojených papierní spol. s r. o Praha združovala papierne ríšskej župy sudetskej, ako aj sudetských území pripojených k Bavorsku a k župám Oberdonau a Niederdonau, Protektorátu Čechy a Morava, ako aj Slovenska. Zabezpečovala predaj všetkých druhov papiera a bola aj východiskom pre obchodné aktivity v priestore juhovýchodnej Európy. *Slovák*, 5. 9. 1942, roč. 23, s. 31. Začiatky papiernického kartelu siahajú do roku 1927, keď bola založená aj predajňa spojených papierní. Papierový priemysel v strednej Európe. *Slovák*, 12. 9. 1940, roč. 21, s. 10.

11 Systém skladačiek znamenal, že vývoz do Nemecka sa zaťažil 19 % v prípade neuhradenia tovaru devízami alebo zodpovedajúcim tovarovým ekvivalentom. So skladačkami bolo možné aj obchodovať. V prípade, že ju exportér nezískal vlastným vývozom, musel si ju zakúpiť od dovozcov. Rozpoznávali sa tri druhy skladačiek: a) potvrdenky o platení do clearingu na tovarový účet Protektorátu alebo tovarový účet Nemecka za dovezený tovar (dali sa aj voľne zakúpiť); b) potvrdenky o výplate z clearingu za vyvezený tovar do štátov, ktoré určovala každé tri mesiace SNB (zneli priamo na meno vývozcu); c) potvrdenky o odvode voľných devíz za vyvezený tovar do devízovo voľnej cudziny (zneli priamo na meno vývozcu). Po-

ším vývozným problémom bolo zlé fungovanie clearingu, z ktorého prichádzali poukazy až po šiestich mesiacoch (došlo takisto k zvýšeniu cien surovín či k zvyšovaniu miezd).

Slovenské papierenský priemysel sa i napriek tomu snažil dodržať svoje záväzky voči odberateľom, ale už v januári 1941 sa to ukázalo ako problematické.

Sumy viazané v clearingu si slovenský celulóзовý a papierenský priemysel mohol zabezpečiť iba cez krátkodobé úverové transakcie od slovenských bánk za sadzbu 9 % a 0,5 % odmeny, čo znamenalo pri troch mesiacoch ročné zaťaženie 11 %. Keďže tieto úvery boli do výšky 80 % potrebné najmenej na 6 mesiacov, znamenalo to, že úrokové straty vo forme zaplatenia diskontných úrokov strácal slovenský priemysel ďalších 5,5 % z ceny vyvezeného tovaru.

Slovenský priemysel tak požadoval, aby mu tieto neplánované výdavky vo výške 13 % boli nahradené iným spôsobom. Navrhovali tiež pri všetkých zákazkách do Protektorátu pripočítať prirážku 13%. Hlavný riaditeľ Ing. Staffen konštatoval, že predložené stanovisko by bolo jednostranné a poškodilo by odberateľov. Riešenie videl v rámci kartelu, kde by Predajňa nahradila výdavky slovenským papierňam.¹² Problémy s cenovou hladinou pri vývoze produktov do Protektorátu a dovoze výrobkov na Slovensko sa ešte zvýraznili po 1. októbri 1940, keď sa územie Protektorátu stalo súčasťou colného územia Ríše. Takisto došlo k zjednoteniu pražského a berlínskeho clearingového účtu, čo prinieslo nadhodnotenie protektorátnej koruny ku korune slovenskej. Do popredia sa tak dostala otázka vyrovnávania cenových rozdielov pri predajoch a nákupoch medzi Slovenskom a Protektorátom, čo sa priamo dotýkalo aj obchodu s celulóзou a papierom.¹³

Zriadenie Ústredne slovenských celulóзiek

Problémy jednotlivých odvetví slovenského priemyslu sa riešili aj na stretnutí u predsedu vlády Vojtecha Tuku 6. apríla 1940. Na stretnutí sa zúčastnili okrem predsedu vlády a pozvaných zástupcov priemyslu minister hospodárstva Gejza

dľa vyhlášky ministerstva hospodárstva z 13. novembra 1939 sa napr. k žiadosti o povolenie vývozu do Protektorátu Čechy a Morava museli predložiť skladačky typu a) v pomere jeden a pol násobku sumy žiadaného vývozu a pri skladačkách b), c) jedennásobok sumy žiadaného tovaru. SNA BA, f. MH 1938 – 1945, inv. č. 27, k. 45. Úprava kontroly skladačiek.

12 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. Praha, 1. 2. 1940 – Predajňa spojených papierní.

13 Zmeny v našom obchodnom a platobnom styku s Protektorátom. In *Politika*, 15. 10. 1940, roč. 10, č. 19, s. 202. Na pripravované začlenenie Protektorátu do colného územia Ríše upozorňoval vo svojom prejave pri prvom valnom zhromaždení Slovenskej národnej banky 27. 2. 1940 jej guvernér Imrich Karvaš. Vo svojom vystúpení apeloval na dôslednú prípravu prichádzajúcej zmeny, ktorá sa mala dotknúť 65 % zahraničného obchodu Slovenska. BArch Berlin, f. R 901/111 282, Prvé valné zhromaždenie Slovenskej národnej banky v Bratislave konané 27. februára 1940 – prejav guvernéra.

Medrický, minister financií Mikuláš Pružinský, guvernér SNB Imrich Karvaš či predseda cenového úradu. Cieľom porady bolo informovať o stave a ťažkostiach priemyselného podnikania. Za celulóзовý a papierenský priemysel hovoril riaditeľ Andrej Smieško, gen. riad. František Kout zo Slovenskej papierne a Ing. Matej Murín (Žilina). Prebrala sa otázka zásobovania celulóзовok drevom, vývoz papiera do Protektorátu, ceny zahraničného uhlia, problém výroby sulfitového liehu, ceny papiera doma a priemerné zárobky robotníctva v ružomerskom závode (3,38 Ks na hod., asi 9 000 Ks ročne na 1 robotníka).¹⁴ Zástupca žilinskej celulóvky Ing. Murín na stretnutí presadzoval zriadenie spoločného predaja slovenskej celulóvy v zahraničí, kde ako príklad uvádzal škandinávске exportné organizácie.

Spoločné záujmy podnikov pri výrobe papiera a celulóvy viedli predstaviteľov podnikov ku konzultáciám smerujúcim k presadeniu myšlienky spoločnej organizácie celulóзовých podnikov súvisiacich so spoločnými aktivitami pri predaji celulóзовých výrobkov, podobne ako to bolo pri spoločnej Predajni papieri.

Dňa 18. apríla zástupcovia slovenských celulóзовok uskutočnili stretnutie, ktoré sa malo zaoberať organizáciou spoločného predaja v zahraničí. Konkrétne návrhy nepadli, ale malo sa prihliadať na pokyny z ríšskonemeckej strany. Dňa 30. apríla 1940 rokoval A. Smieško s prednostom priemyselného odboru DOVUS-u, Ing. Kňazovičom. Prednosta naznačil, že rokoval aj so zástupcom žilinskej celulóvky Dr. Rudolfom Bauerom, ktorý navrhol spoločný predaj celulóvy v zahraničí vo forme účastinnej spoločnosti (akcionármi by boli celulóvky). Kňazovič súčasne navrhol zastrešiť predaj celulóvy v zahraničí organizáciou DOVUS (Dovozná a vývozná spoločnosť).¹⁵

Po stretnutí u predsedu vlády prebiehali ďalšie kroky k vytvoreniu spoločnej predajne, kde iniciatívu prevzala žilinská celulóзка. Pre zriadenie takejto organizácie boli potrebné aj konzultácie s nemeckou stranou.

Definitívny návrh na zriadenie Spoločnej predajne slovenských celulóziek bol predložený 6. augusta 1940 v Žiline. V dokumente boli zadefinované základné stanovy spoločnosti súvisiace s jej vznikom, činnosťou a prípadným skončením činnosti či správnymi orgánmi spoločnosti:

1. Začiatok činnosti 1. október 1940, keď preberá predaj všetkých druhov predajnej celulóvy všetkých členov, vrátane skladov. Každý člen hlásil do 1. októbra 1940 kompletný sklad svojej nepredanej celulóvy, ako aj presný stav predajov už uskutočnených pred 1. októbrom 1940. Predajňa uskutoční takisto

14 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Porada priemyslu u ministerského predsedu.

15 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Centralizovaný predaj celulóvy v zahraničí, Ružomberok 6. 5. 1940.

predaj skladov, ten sa ale netýkal konkrétnej zmluvy. Skladové predaje sa tak mali vyúčtovať medzi Predajňou a konkrétnou továrňou.

2. Zmluva sa uzavrela na obdobie 6 rokov – do 30. septembra 1946. Ak sa nevy povedala 6 mesiacov pred skončením, mala sa automaticky predlžovať o 3 roky.
3. Predčasné zrušenie zmluvy bolo možné, ak o tom rozhodla valná rada 3/5 hlasov.
4. Pokiaľ by došlo k zrušeniu zmluvy a likvidácii Predajne mali členovia právo získať nové objednávky 3 mesiace pred vypršaním zmluvy. Tiež mali možnosť prijať objednávky v zahraničí 3 mesiace pred vypršaním zmluvy .
5. Pri likvidácii Predajne rozdelí sa zisk a straty na jednotlivých členov rovnomerne podľa ich účasti na hodnotnom obrate posledného roku a na základe dohodnutých zásad.

Zásadné spory medzi zúčastnenými riešil rozhodcovský súd.

Zúčastnené strany: Slovenská papiereň úč. spol., Ružomberok, Spolok pre chemickú a hutnú výrobu, závod Ružomberok, Továreň na celulózu. úč. spol. Turč. Sv. Martin a Žilinská továreň na celulózu. Menované firmy zriadili v Bratislave spoločnú predajnú kanceláriu, ktorej odovzdali výlučný predaj všetkej svojej predajnej celulózy akéhokoľvek druhu pre tuzemsko a zahraničie.¹⁶

K predloženému návrhu prebehla medzi zúčastnenými stranami diskusia, v ktorej zazneli konkrétne pripomienky k zriadeniu, kompetenciám či finančným nárokom súvisiacimi s činnosťou takejto inštitúcie. Na zriadenie spoločnej organizácie boli dva hlavné pohľady. Na jednej strane vytvorenie spoločnosti, ktorej hlavnou úlohou by bolo rozdeľovanie kontingentov, kontroly, vedenie štatistík, spoločná reprezentácia slovenských celulózk a pod. Na druhej strane by išlo o priamu spoločnú predajňu slovenského celulózového priemyslu, ku ktorej sa prikláňala žilinská celulózka a smeroval k tomu aj predložený návrh a vyššie uvedený návrh. Prvú alternatívu presadzoval hlavne Spolok a martinská celulózka. Pri vzájomných diskusiách sa poukazovalo hlavne na dodatočné finančné zaťaženie slovenských celulózk pri realizácii žilinského návrhu či pomerne komplikovaný proces pri založení novej akciovej spoločnosti. V konečnom dôsledku sa tak dospelo k rozhodnutiu, súčasne na základe odporúčania Zellstoffsyndikat v Berlíne, o zriadení spoločnosti s ručením obmedzeným. Jej úlohou by bolo v konečnom dôsledku rozdeľovanie kontingentov, kontrolovanie cien, vedenie štatistík či reprezentácia slovenských celulózk.¹⁷

Diskusie medzi slovenskými celulózkami nakoniec viedli k podpísaniu spoločenskej zmluvy 2. novembra 1940, ktorú za jednotlivé podniky podpísali:

16 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Začiatok činnosti spoločnosti a jej trvanie, 6. 8. 1940, Žilina.

17 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Poznámky k návrhu Žilinskej továrne na zriadenie „Predajne spojených slovenských celulóziiek“.

1. Igor Makovický – riaditeľ Slovenskej banky, úč. spol. Bratislava (Slovenská banka mala podiel v Slovenskej papierni, úč. spol. Ružomberok), František Kout – hlavný riaditeľ Slovenskej papierne úč. spol. v Ružomberku
2. Jaroslav Chorvát a Andrej Smieško – riaditelia a prokuristi SCHaHV, závod v Ružomberku
3. Emil Magerl – riaditeľ martinskej celulózky, Johannes Holtz – riaditeľ firmy Deutsche Handels und Kreditbank A.G. Bratislava (banka mala účasť v martinskej celulózke), Ľudovít Lacko – riaditeľ firmy Továreň na celulózu úč. spol., Turč. Sv. Martin.
4. advokát Emil Gyuriss a Otto Šmidt zastupovali Žilinskú továreň na celulózu úč. spol., Žilina.

Vo verejno-notárskej listine sa menovaní zhodli na založení spoločnej firmy „Ústredňa slovenských celulózií spoločnosť s r.o.“, ktorá mala zabezpečovať: odbyt zmluvnej sulfitovej celulózy vo vnútrozemí a v zahraničí, úpravu výroby zmluvnej celulózy, zastupovať a ochraňovať záujmy slovenského celulózového priemyslu, udržiavať styk vo vnútrozemí s úradmi a záujmovými organizáciami, v zahraničí sprostredkovať styk a uzavrieť dohody s inými organizáciami, dozeráť na dodržiavanie a plnenie medzištátnych a medzipriemyselných dohôd. Za sídlo spoločnosti bola určená Bratislava a doba trvania bola neurčitá.

Kmeňový kapitál spoločnosti predstavoval sumu 240 000 Ks, z toho: Slovenská papieraň – 40 000 Ks, Spolok, Ružomberok – 60 000 Ks, martinská celulózka – 60 000 Ks, žilinská celulózka – 80 000 Ks.¹⁸ Finančné prostriedky slúžili výlučne k účelu financovania spoločnosti.

Výkonný orgán spoločnosti (konateľský zbor) sa skladal z 8 členov (4 konatelia a 4 náhradníci), väčšina musela mať trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a slovenské štátne občianstvo. Zbor zastupoval spoločnosť pri rokovaníach s potrebou špeciálnej plnej moci, spravoval spoločný majetok a realizoval obchody organizácie. V kompetencii mal aj vedenie dôležitej administratívy či menovanie riaditeľa a prokuristov spoločnosti. Valné zhromaždenia, s výnimkou mimoriadnych, sa uskutočňovali raz do roka pri účasti 3/4 kmeňového kapitálu. Ku každým 10 000 Ks pripadal jeden hlas. Uznesenia sa prijímali 3/4 väčšinou a jednohlasne museli byť prijaté zmeny spoločenskej zmluvy a prijímanie nových spoločníkov.¹⁹

Organizácia podľa zmluvy nevykazovala zisk ani stratu a výdavky spoločnosti znášali partneri primerane k svojim obchodným podielom. V prípade do-

18 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Verejnonotárska listina – Spoločenská zmluva o zriadení ÚSC.

19 NA Praha, f. SCHaHV, k. 1713. Verejnonotárska listina – Spoločenská zmluva o zriadení ÚSC.

siahnutia zisku mal byť prevedený do rezervného fondu a zvyšok rozdelený medzi spoločníkov podľa ich základných vkladov.

Konkrétna dohoda o celulóze bola spoločnosťami podpísaná 5. februára 1941. Zmluvné strany sa v rámci uzatvorenej zmluvy zaviazali v čo „najširšom“ zmysle usmerňovať výrobu a odbyt dohodnutého tovaru. Zúčastnené podniky sa takisto zaviazali rešpektovať rozhodnutia spoločných orgánov.

Hlavnými bodmi zmluvy boli:

- a.) Odbyt zmluvnej sulfitovej celulózy vo vnútrozemí a v zahraničí: Úlohou Ústredne bolo rokovanie o globálnych kontingentoch s Internationale Zellstoffvereinigung v Berlíne, Zellstoffsyndikátom v Berlíne a s Zellstoffstelle Süd-Ost vo Viedni. Rokovali o všetkých dodávkach, ktoré boli spravované uvedenými organizáciami. Podobne prebiehali rokovania aj s firmou Sulfit o rozdeľovaní kontingentov na domácom trhu a v Protektoráte.
- b.) Úprava výroby zmluvnej celulózy: Zmluvné strany sa zaviazali pri výrobe celulózy dodržiavať reštrikčné opatrenia dohodnuté Ústredňou v rámci medzinárodných zmlúv. Rozdelenie kontingentov sa už realizovalo prostredníctvom interných rokovaní medzi zúčastnenými.
- c.) Zastupovať a ochraňovať záujmy slovenského celulózového priemyslu: Ústredňa mala vyhradené právo zastupovať a reprezentovať celý slovenský celulózový priemysel pri všetkých medzištátnych a medzipriemyselných rokovaníach. Zmluvné strany nemohli pri takýchto rokovaníach vystupovať samostatne.
- d.) Udržovať styk vo vnútrozemí s úradmi a záujmovými organizáciami: Aj pri rokovaníach na domácej pôde platili rovnaké pravidlá a Ústredňa mala výhradné právo na zastupovanie a reprezentáciu celulózok pred domácimi úradmi a organizáciami.
- e.) V zahraničí sprostredkovať styk a uzavrieť dohody s inými organizáciami: O uvedenom bode mal rozhodovať konateľský zbor od prípadu k prípadu.
- f.) Dozerať na dodržiavanie a plnenie medzištátnych a medzipriemyselných dohôd: Išlo konkrétne o dohody so „Sulfit“, Praha, Internationale Zellstoffvereinigung v Berlíne, Zellstoffsyndikátom v Berlíne a s Zellstoffstelle Süd-Ost vo Viedni.

Dohoda obsahovala určený kontingent jednotlivých závodov: Slovenská papieraň – 17,5 %, Spolok, Ružomberok – 22 %, martinská celulóзка – 26,5 %, žilinská celulóзка – 34 %. Dohodnuté kontingenty platili od 1. januára 1941 do 31. decembra 1942. Vlastná spotreba podnikov a dodávky koncernovým podnikom vo vnútrozemí nespádali do kontingentov. Dohodnuté množstvá tovarov sa nemohli prekračovať a platila povinnosť ich dodania. Existovala možnosť prevodu kontingentov z jednej zúčastnenej strany na druhú. Podnik, ktorý takto

prebral časť dodávok zároveň prevzal na seba aj všetky záväzky súvisiace s dodávkou. Dohodnutú transakciu museli konkrétne podniky oznámiť Ústredni doručeními listami.

Pri obchodovaní posielala Ústredňa raz do mesiaca údaje, ktoré obsahovali množstvo a rozsah celkových objednávok a ich rozdelenie medzi zmluvné strany. Ak zmluvná strana nebola schopná dodať a predať požadované množstvo tovaru, zaplatila pokutu vo výške 25 % predajnej ceny nedodaného množstva tovaru.

Dôležitou otázkou bolo organizačné zloženie spoločnosti. Hlavnými orgánmi Ústredne tak boli: valné zhromaždenie, konateľský zbor, kontrolné a revízne orgány. Jednotlivé zmluvné strany sa mohli valného zhromaždenia zúčastniť prostredníctvom majiteľa, spolumajiteľa, správneho radcu alebo prokuristu. Zástupca spoločnosti musel mať k dispozícii plnú moc k účasti na rokovaní. Valnému zhromaždeniu s ročnou rotáciou predsedali zástupcovia zmluvných strán v poradí: žilinská celulózka, martinská celulózka, Spolok, Ružomberok, Slovenská papierená, Ružomberok. Uznesenia valného zhromaždenia sa vzťahovali predovšetkým na schvaľovanie záverečných účtov, schválenie konateľov, zmeny zmluvy, prijímanie nových členov, likvidáciu a menovanie likvidátorov, určovanie odmien. Jednomyseľné stanovisko všetkých strán sa vyžadovalo pri zmene alebo zrušení zmluvy, či prijatí nových členov. Na prijatie iných uznesení boli potrebné 3/4 hlasov.

Výkonným orgánom spoločnosti bol konateľský zbor. Do jeho pôsobnosti patrili rozhodnutia v zásadných otázkach obchodných alebo finančných, zmeny predajných podmienok a určenie cien pre zmluvný tovar, prijímanie a prepúšťanie riaditeľa, prokuristu a úradníkov Ústredne, smernice pre vedenie obchodu a medzištátne rokovania, určenie revíznych a kontrolných orgánov, určovanie pokút. Zbor bol uznášaniaschopný pri účasti minimálne troch členov.

V rámci kontroly činnosti Ústredne mala každá strana právo k nahliadnutiu do obchodných kníh a záznamov ústredne, či jej bol pridelený prislúchajúci obchodný podiel. Pri dodržiavaní chodu Ústredne bola pri nedodržaní stanovených podmienok uložená poriadková pokuta od 5 000 do 100 000 Ks.

Valnému zhromaždeniu predsedali zúčastnené strany s ročnou obmenou podľa výšky podielu. Zmluva vstúpila do platnosti dňom podpísania a trvala do 31. decembra 1942. Platnosť zmluvy sa predlžovala na neurčito, ak nebola vypovedaná pol roka vopred.²⁰

S poukázaním na spoločenskú zmluvu z 2. novembra 1940 o spoločnosti s ručením obmedzeným, potvrdila Ústredňa slovenských celulózok s.r.o na čele

20 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Ústredňa slovenských celulózok spol. s r. o – Dohoda o celulóze 5. 2. 1941.

s Dr. Murínom (Žilina) príjem listu z 5. februára 1941, v ktorom bola dohoda o celulóze. Obsah dohody bol zároveň záväzný voči všetkým zmluvným stranám a jeho platnosť začala 15. marca 1941.²¹

Činnosť Ústredne pokračovala po založení pravidelnými stretnutiami konateľského zboru a predstavitelia spojených celulózk sa stretli 27. novembra 1942 v Žiline. Hlavným bodom programu bolo riešenie otázky náhradných dodávok viskózovej celulózy a papierovej celulózy do Nemecka. Stretnutia sa zúčastnili zástupcovia Ústredne slovenských celulóziok: M. Murín (žilinská celulózka), E. Magerl (martinská celulózka), F. Kout a H. Müller (Slovenská papieren, Ružomberok), A. Smieško (SCHaHV, Ružomberok), R. Bauer (riaditeľ Ústredne slovenských celulóziok). Pri otázke dodávok celulózy do Nemecka sa dohodli, že Žilina a Spolok sa vzdajú svojho nároku z dodávok viskózovej celulózy do Nemecka v prospech Martina za celý rok 1942. Martinu na druhej strane nebudú pridelené náhradné dodávky papierovej celulózy za dodávky viskózy, ktoré už v uvedenom roku Žilina a Spolok vyviezli do Nemecka. Slovenská papieren za svoje dodávky viskózovej celulózy do Nemecka v roku 1942 dostane náhradu od Martina v rozsahu 300 t papierovej celulózy. Výška bola vypočítaná podľa predpokladaného kontingentu martinskej celulózy pre rok 1942 v množstve 2 400 t. Podobne sa postupovalo aj pri ostatných plánovaných kontingentoch či rôznymi zámenami medzi celulózkami. Dohoda platila do 31. decembra 1942 a od 1. januára 1943 sa začalo nové rokovanie o kontingentoch. Okrem výšky kontingentov sa riešila otázka ceny viskózovej celulózy pre domáci trh. Po dlhjej diskusii sa ale k vzájomnej dohode nedospelo a výsledkom bolo uznesenie, na základe ktorého mal o cene rozhodnúť Najvyšší úrad zásobovací.²²

21 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Ústredňa slovenských celulóziok spol. s r. o. Bratislava, 12. 3. 1941.

22 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. Záznam zo schôdze konateľského zboru ÚSC 27. 11. 1942 v Žiline. Najvyšší úrad pre zásobovanie bol zriadený ústavným zákonom č. 100/1942, ktorý nadobudol účinnosť 16. júna 1942. Do jednej organizácie sa tak zlúčili kompetencie a agenda, ktorú vykonávali: Ústredňa pre hospodárstvo surovinové a priemyselné, Ústredňa pre hospodárstvo rastlinné, Ústredňa pre hospodárstvo živočíšne, Cenový úrad a Ústredný úrad práce. NÚZ bol poverený počas brannej pohotovosti štátu spravovať všetky veci, ktoré priamo, alebo nepriamo súviseli so zásobovaním brannej moci, obyvateľstva a výrobných podnikov. Súčasne mal v kompetencii aj úpravu cien, miezd a platov. Predseda NÚZ (Imrich Karvaš) bol členom vlády a bol zodpovedný snemu ako člen vlády. Predseda NÚZ bol splnomocnený na zaistenie riadneho zásobovania brannej moci, obyvateľstva a výrobných podnikov, ako aj na zaistenie národohospodársky odôvodnených cien a miezd vydávať vo svojej funkcii predpisy, a to aj vo veciach, ktoré sa mali upraviť zákonom. Uvedené nariadenia sa vyhlasovali v Slovenskom zákonníku. Vytvoril sa tak nový zákonodarný orgán, popri zákonodarných orgánoch definovaných priamo v ústave. Jeho postavenie bolo veľmi silné a konkrétne nariadenia nepodliehali schváleniu snemu. Slovenská vláda musela napr. svoje nariadenia s mocou zákona

K ďalšej úprave vzájomnej dohody o „Ústredni slovenských celulózk“ došlo 28. septembra 1943. Oproti zmluve z 5. februára 1941 sa realizovali niektoré zmeny a konkretizovali jednotlivé body. Nové kontingenty boli pre jednotlivé firmy určené nasledovne: Slovenská papiereň – 18,5 %, Spolok, závod Ružomberok – 22,5 %, martinská celulóзка – 26,5 %, žilinská celulóзка – 32,5 %.²³ Do určeného kontingentu sa nezaraďovala vlastná spotreba zmluvných strán, ako aj dodávky koncernovým podnikom vo vnútrozemí.²⁴

Nová zmluva platila od 1. januára 1943 do 31. decembra 1944. Platnosť zmluvy sa predlžovala automaticky na neurčito, ak nebola vypovedaná zmluvnou stranou pol roka vopred. Zaniknutím platnosti tejto zmluvy prestávala platiť aj zmluva z 2. novembra 1940. Novú zmluvu podpísali: za Slovenskú papiereň (F. Kout a Dr. Josko), za Spolok, Ružomberok (Dr. J. Chorvát, A. Smieško), martinskú celulózku (E. Magerl, L. Lacko) a za žilinskú celulózku (R. Bauer, O. Šmidt).²⁵

Drevárska spoločnosť slovenských celulóziiek a papierní s r. o. v Ružomberku („Drevid“)

Problémy celulózk so zásobovaním drevnou surovinou²⁶ sa podniky snažili vyriešiť založením spoločnej drevárskej organizácie. Spoločníci v oblasti celulózkového a papierenského priemyslu sa dohodli na založení firmy Drevárska spoločnosť slovenských celulóziiek a papierní s r. o. v Ružomberku („Drevid“). Spoločnosť založili firmy: SCHaHV pre Slovenskú republiku v Bratislave, Žilinská továreň na celulózu úč. spol. Žilina, Slovenská papiereň, úč. spol. Ružom-

predkladať na schválenie snemu.

23 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. 28. septembra 1943 – došlo k úprave vzájomnej dohody o celulóze.

24 NA Praha, f. SCHaHV, k. 1713. Ústredňa slovenských celulóziiek – „Úmluva o celulóze“ 28. septembra 1943

25 NA Praha, f. SCHaHV, k. 2455. 28. septembra 1943 – došlo k úprave vzájomnej dohody o celulóze.

26 Na problém so zásobovaním kvalitnou drevnou surovinou poukazovali slovenské celulózkové a papierenské podniky dlhodobo. Bolo spísané aj memorandum (5. september 1939), ktoré predložili Slovenskej lesnej a drevárskej rade s cieľom zabezpečiť dostatočné množstvo cenovo dostupnej drevnej suroviny potrebnej na výrobný proces. Dôležitým argumentom bola aj skutočnosť, že slovenská produkcia dokázala len polovične uspokojiť ich potreby. Problematický bol predovšetkým vývoz kvalitnej guľatiny na úkor jej predaja domácemu celulózkovému priemyslu (cena celulózkovej guľatiny bola zo všetkých druhov guľatiny najslabšie platená, a preto bola celulózkam predávaná menej kvalitná surovina, ktorá sa už nedala výhodnejšie exportovať). Ťažkosti zásobovania celulózkového priemyslu drevom. In *Politika*, 1. 4. 1940, roč. 10, č. 6, s. 66, 67. Pozri aj HALLON, Ludovít – MIČKO, Peter – SABOL, Miroslav. Úloha Nemecka v drevárskom priemysle Slovenska 1939 – 1945. Inštitucionálny vývoj a obchod s drevom. In *Historický časopis*, 2019, roč. 67, č. 2, s. 304. ISSN 0018-2575.

berok, Továreň na celulózu úč. spol., Turč. Sv. Martin, Továreň na papier, úč. spol., Slavošovce, Harmanecká továreň na papier, úč. spol., Harmanec.

Organizácia bola založená za účelom:

1. spoločného postupu pri nákupe dreva na celom území Slovenska, v záujme riadneho zásobovania spoločníkov a ich zapojenia do riadneho lesného hospodárstva;
2. zastupovania a obhajoby záujmov slovenského celulózového a papierenského priemyslu ohľadom zásobovania drevom;
3. udržiavania stykov s úradmi Slovenskej republiky, ako aj s inými záujmovými organizáciami ohľadom zásobovania drevom;
4. vykonávania a realizácie úloh prikázaných firme Drevid zásahmi zákonných orgánov ohľadom zásobovania drevom.

Dohodu podpísali v Piešťanoch 8. augusta 1942 a podpisom nadobudla platnosť.²⁷ Zmluva bola uzatvorená na dobu neurčitú. Každý zmluvný člen mohol zmluvu vypovedať, minimálne však kalendárny polrok dopredu a najskôr ku dňu 30. júna 1944. Dohoda sa vzťahovala len na nákup a dodávku dreva spoločníkov. Zmluva nepripúšťala kontrolu nad spôsobom a rozsahom spracovania dreva u spoločníkov. Kontrole mohol podliehať iba dohľad nad využitím dreva na výrobu celulózy a papiera, drevoviny a lepenky na území Slovenska. Vylučovalo sa takisto akékoľvek obchodovanie a exportovanie dreva. Dodávatelia dreva mali zostať chránení pre dovtedajšie odberateľské členské firmy podľa dohodnutého kontingentného kľúča. Piliarska guľatina z vlastných alebo koncer- nových zdrojov sa nepočítala do kontingentov jednotlivých spoločníkov a to: do výšky 33 000 m³ pri SCHaHV závod v Ružomberku, 12 000 m³ pri Slovenskej papierni v Ružomberku a 5 000 m³ pri Harmaneckej továrni na papier. Dodávky dreva pre firmu Továreň na papier v Slavošovciach boli predmetom osobitnej dohody zmluvných strán s touto firmou.

Každý spoločník bol povinný hlásiť firme Drevid ponuku prevyšujúcu 500 m³ dreva a takisto každý nákup. Spoločníci mohli kalendárno-kvartálny nákupný kontingent prekročiť o 10 % ročnej kvóty. Prípadné nevyčerpané kvóty sa mohli preniesť do ďalšieho kvartálu.²⁸

Nové nákupy spoločníkov, ako aj zásoby boli rozdelené podľa kontingentného kľúča: SCHaHV závod v Ružomberku – 23 %, Žilinská továreň na celulózu – 22 %, Slovenská papiereň – 19%, Továreň na celulózu, Turčiansky Sv. Martin – 19 %, Továreň na papier, Slavošovce – 10 % a Harmanecká továreň na papier – 7 %. Spoločníci sa dohodli, že objednávky a nákupy podliehajú od 28. júla 1942 ustanoveniam dohody a uskutočňuje ich firma Drevid. Zmluva konkretizovala

27 NA Praha, f. SCHaHV, k. 1713. Drevárska spoločnosť slovenských celulózičiek a papierní, s r.o.

28 NA Praha, f. SCHaHV, k. 1713. Drevárska spoločnosť slovenských celulózičiek a papierní, s r.o.

samotné nákupy a ceny za drevnú surovinu. V prípade nedostatku dreva a hroziaceho zastavenia prevádzky boli ostatní spoločníci povinní pomôcť konkrétnemu podniku efektívnymi dodávkami dreva. V prípade nevyčerpania pridelenej kvóty musel spoločník prepustiť konkrétne množstvo dreva inému členovi alebo firme Drevid. Každý spoločník musel takisto zložiť kauciu vo výške 100 tis. Ks. Zmluva obsahovala aj systém pokút, ktoré museli byť uhradené pri jej porušení a išlo o poriadkovú a zmluvnú pokutu. Konkrétnu výšku určoval podnikateľský zbor firmy Drevid.²⁹

Spoločnosť slovenských celulóziok mala svoje sídlo v Ružomberku a riadili ju tri základné inštitúcie: konateľský zbor, valné zhromaždenie, kontrolné a revízne orgány. Výkonným orgánom spoločnosti bol konateľský zbor. Do jeho kompetencií patrili všetky otázky, ktoré neboli zákonom alebo spoločenskou zmluvou vyhradené do pôsobnosti valného zhromaždenia. Skladal sa zo šiestich riadnych členov a šiestich náhradných členov.

Dôležitou súčasťou spoločnosti bolo, samozrejme, valné zhromaždenie, ktoré sa stretávalo raz do roka, zväčša v sídle spoločnosti. Predsedníctvo si striedali zástupcovia firiem. Valné zhromaždenie bolo uznášaniaschopné, keď sa zhromaždili aspoň $\frac{3}{4}$ kmeňového kapitálu. Na každých 5 000 Ks kmeňového kapitálu pripadal jeden hlas. Jednohlasné rozhodnutie všetkých účastníkov bolo potrebné pri zmene spoločenskej zmluvy a pri prijímaní nových spoločníkov. Hlavnou agendou valného zhromaždenia bolo schvaľovanie záverečných účtov, schvaľovanie konateľov, zmena spoločenskej zmluvy, prijímanie nových spoločníkov, likvidácia a menovanie likvidátorov a určenie prípadnej odmeny pre konateľov. Na zákonný chod spoločnosti dohliadali kontrolné a revízne orgány.³⁰

Nemecký vplyv na realizáciu obchodu s celulózou a papierom³¹

Záujem nemeckej strany o kontrolu slovenského hospodárstva bol zjavný už od vzniku Slovenského štátu a podpísania Ochranej zmluvy s Nemeckom 23. marca 1939. Súčasťou dokumentu bol aj tajný protokol usmerňujúci hospodárske smerovanie Slovenska s „prihliadnutím“ na záujmy a potreby Nemecka.³²

29 NA Praha, f. SCHaHV, k. 1713. Drevárska spoločnosť slovenských celulózok a papierní, s r.o.

30 NA Praha, f. SCHaHV, k. 1713. Drevárska spoločnosť slovenských celulózok a papierní, s r.o.

31 K otázke prieniku nemeckých záujmov do priemyselných odvetví slovenského hospodárstva pozri: HALLON, Ľudovít. *Slovensko v hospodárskom priestore Slovenska (rokovania, prehľady, sondy, prípadové štúdie)*. Bratislava: VEDA; HÚ SAV, 2015. ISBN 978-80-224-1465-4. K problematike nemeckých záujmov v drevárskom priemysle Slovenska pozri: HALLON – MIČKO – SABOL, Úloha Nemecka v drevárskom priemysle Slovenska 1939 – 1945. Inštitucionálny vývoj a obchod s drevom, ref. 26, s. 289 – 311; HALLON, Ľudovít – MIČKO, Peter – SABOL, Miroslav. Úloha Nemecka v drevárskom priemysle Slovenska 1939 – 1945. Kapitálové vzťahy. In *Historický časopis*, 2019, roč. 67, č. 3, s. 521 – 541. ISSN 0018-2575.

32 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin (ďalej PA AA), f. Gerhard Waldner – WHA Waldner: Slowakei (1941 – 43). inv. č. 105 327 – 105 334. Vertrauliches Protokoll.

Výnimkou nebol ani papierenský a celulóзовý priemysel s jeho spoločnými obchodnými organizáciami.

Pri obchodných rokovaníach a konkrétnych zahraničných obchodoch slovenských celulóзовok bola, samozrejme, na prvom mieste Nemecká ríša.³³

V prvej polovici septembra 1940 sa uskutočnili v Berlíne porady medzi zástupcami slovenského celulóзовého priemyslu a Zellstoffsyndikátu. Výsledkom rokovaní bola dohoda o pripojení slovenských celulóзовok k ríšskemu syndikátu Süd-Ost.³⁴ Krátko nato pokračovali rokovaníach medzi oboma stranami vo Viedni 22. – 24. septembra 1940. Došlo k dohode, na základe ktorej mali slovenské celulóзовky vystupovať v skupine Süd-Ost ako samostatná jednotka pod názvom Ústredie slovenských celulóзовiek. Pokiaľ išlo o rozdelenie kontingentov obchodu s celulóзовou pre zásobovanie oblastí podliehajúcich skupine Süd-Ost, stanovil sa kľúč podľa potreby štátov juhovýchodnej Európy. Kvóty pre Slovensko sa mali ešte upresniť na spoločných nemecko-slovenských vládnych výboroch.³⁵ V tom čase i na základe slovensko-nemeckých rokovaní vrcholili prípravy vzniku organizácie Ústredne slovenských celulóзовiek na Slovensku.

Prepojenosť nemeckého a slovenského priemyslu jasne naznačuje urgencia nemeckého Zellstoffstelle Süd-Ost, Spolku pre chemickú a hutnú výrobu z januára 1941. Ružomerská celulóзовka neposkytla nemeckému združeniu obchodné dáta za rok 1940 a z tohto dôvodu nemohli byť ukončené štatistické práce za rok 1940. Vzhľadom na to, že všetky členské firmy dodávajúce materiál na trhy Zellstoffstelle Süd-Ost odoslali potrebné informácie, mal aj ružomerský závod poslať obratom potrebné čísla.³⁶ Z danej správy jasne vyplýva, že výro-

33 Pri rokovaníach o vytvorení európskeho celulóзовého kartelu na jeseň 1940 v Berlíne bola dohodnutá pre Slovensko kvóta, ktorá zabezpečovala výrobu iba na cca 44,5 % kapacity slovenských celulóзовok. Odmietnutie začlenenia sa do kartelu, ale automaticky znamenalo stratu nemeckého a protektorátneho trhu. V septembri 1940 prideliť kartel Slovensku vývozné kontingenty do Talianska, Maďarska, Juhoslávie, Bulharska, Grécka a Turecka. Kvóty však boli nižšie ako vyžadovali už uzavreté obchodné zmluvy s krajinami. Zavedené obmedzenia však stratili význam pri plnení potrieb vojnového hospodárstva a hlavným limitujúcim faktorom pri výrobe sa stal dostatok surovín. LIPTÁK, Ľubomír. *Medzi Berlínom a Bagdadom. (vybrané štúdie z hospodárskych dejín). Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom (1939 – 1945)*. Bratislava: Kalligram, 2012, s. 111. ISBN 9788081016745.

Otázka zachovania a prípadného reorganizovania „veľkonemeckých“ kartelov (cement, papier) alebo medzinárodných kartelov (celulóзов) bola pre Nemecko aktuálna aj po začleníení Protektorátu do colného územia Ríše 1. 10. 1940. Nemecká strana jasne naznačila, že do nového usporiadania kartelov sa má zapojiť aj slovenská výroba. Zmeny v našom obchodnom a platobnom styku s Protektorátom. In *Politika*, 15. 10. 1940, roč. 10, č. 19, s. 202.

34 Slovenské celulóзовky v ríšskom syndikáte. In *Slovák*, 25. 9. 1940, roč. 21, s. 8.

35 Ústredie tovární na celulóзовu. In *Slovák*, 4. 10. 1940, roč. 21, s. 8.

36 Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA BA), f. Ústredňa slovenských celulóзовok v Bratislave 1939 – 1948 (ďalej ÚSC v BA 1939 – 1948), inv. č. 68, k. 18.

ba a vývoz drevospracujúceho a celulózového priemyslu boli pod podrobným dohľadom nemeckej strany, ktorej išlo predovšetkým o dostatočné vykrývanie vlastných potrieb.

Nešlo však iba o kontrolu dodávok do Nemecka a Protektorátu. Nemecké združenie celulózy malo výrazný vplyv pri exporte slovenských produktov do iných krajín. Z tohto dôvodu požiadala 5. marca 1941 Ústredňa slovenských celulózok Ústredné združenie slovenského priemyslu o intervenciu v Berlíne: „*Vraciame sa k Vášmu dopisu z 20. februára a podanie naše na Zellstoffsyndikát v Berlíne z 20. februára a oznamujeme zdvorile, že práve dnes sme obdržali správu z Berlína v tom smere, že práve teraz sa prejednáva naša žiadosť na smerodajných berlínskych miestach. Ako sme už viac razy telefonicky zdôrazňovali, považujeme práve v tomto štádiu Váš zákrok v tejto záležitosti priamo, alebo cestou SNB za rozhodujúci a prosíme Vás z tohto dôvodu menom našich členských firiem, teda všetkých slovenských celulózok, aby ste láskavo ihneď zariadili v Berlíne priaznivé a promptné vybavenie našej žiadosti.*“³⁷ Slovenské celulózky teda pri svojich obchodoch nemohli postupovať úplne samostatne, ale väčšinou so zreteľom na nemecké záujmy.³⁸

Kooperáciu s nemeckou stranou volili slovenské celulózky aj pri obchodovaní s bývalou Juhosláviou a Gréckom. Obchodný styk medzi Slovenskom a tými-

37 SNA BA, f. Ústredné združenie slovenského priemyslu 1921 – 1950 (ďalej ÚZSP 1921 – 1950), inv. č. 72, k. 68.

38 Podobná situácia nastala v marci 1941 aj s vymáhaním pohľadávok z Francúzska, Belgicka a Holandska, ktoré vznikli ešte pred ich obsadením Nemeckom. Čo sa týkalo uhradenia pohľadávok vo Francúzsku, tie boli v nedohľadne z toho dôvodu, že medzi Francúzskom a Nemeckom nebol upravený platobný styk. Otázka Belgicka sa mala prerokovať na najbližšom stretnutí nemeckého a slovenského vládneho výboru. Časť pohľadávok sa podarilo likvidovať v Holandsku, kde ich prebrala SNB po vyúčtovaní s nemeckou stranou. Aj pri vyúčtovaní starších obchodných pohľadávok sa teda muselo spolupracovať s Nemeckom. SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 18. Platobný styk s Belgickom a Holandskom sa postupne začal realizovať cestou Nemeckej zúčtovacej pokladnice v Berlíne a SNB cez Zvláštny účet – obsadené územia. Oba účty boli v RM a bezúročné. Platobný styk s oboma krajinami bol postavený na rovnakých základoch. Pri uskutočňovaní vzájomných platieb medzi krajinami bola smerodajná platobná dohoda medzi Slovenskou republikou a Nemeckou ríšou na jednej strane a medzi Nemeckou ríšou a územiaми obsadenými Nemeckom na strane druhej. Úhrady sa nemohli realizovať súkromnými kompenzáciami s výnimkou záväzkov, ktoré vznikli pred 10. májom 1940. Platby na Zvláštny účet – obsadené územia sa mohli vykonávať cez priamo určené zberné miesta: Ľudová banka, Bratislava; Moravská banka, Bratislava; Nemecká obchodná a úverová banka, Bratislava; Poštová sporiteľňa, Bratislava; Sedliacka banka, Bratislava; Slovenská banka, Bratislava; Tatra banka, Bratislava; Union banka, Bratislava a Živnostenská banka, Bratislava. PA AA Berlin, f. Gesandtschaft Pressburg, k. 210. Opatrenie Slovenskej národnej banky (č. 53) zo dňa 19. júna 1944 o úprave platobného styku medzi Slovenskou republikou a Belgickom. Opatrenie Slovenskej národnej banky (č. 54) zo dňa 19. júna 1944 o úprave platobného styku medzi Slovenskou republikou a Holandskom.

to krajinami nebol ešte upravený, a tak sa slovenská strana obrátila na nemecký Zellstoffstelle Süd-Ost s tým, ako bude postupovať za účelom umožnenia čo najrýchlejšieho uskutočnenia čo najväčšej dodávky.³⁹

Dňa 9. decembra 1940 bola uzatvorená dohoda medzi slovenským celulózovým a papierenským priemyslom a nemeckým priemyslom. V zmysle Dohody bol ustálený štvrtročný kontingent do Protektorátu na 11 000 ton v hodnote 40 700 000 Ks. Mesačne to predstavovalo 3 677 ton v hodnote 13 566 668 Ks, z ktorých podiel ružomerského podniku predstavoval 1 120 ton v sume 4 140 000 Ks.⁴⁰ S dodržiavaním kontingentu však nebol spokojný riaditeľ ružomerského závodu Ing. Andrej Smieško, ktorý poslal sťažnosť na generálne riaditeľstvo Spolku pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe. Nesúhlasil s tým, že do kontingentu sa započítava vývoz do Sudet, čím sa kontingent ochudobňuje. Generálne riaditeľstvo v tomto prípade argumentovalo dohodou uzavretou 26. apríla 1941⁴¹ a poukazovalo na nutnosť započítať do kontingentu aj výdavky určené na zakúpenie skladačiek, ktoré predstavovali položku 6 %. Aj z tohto hľadiska prekročila Ružomerská továreň na celulózu a papier svoj kontingent vývozu do Protektorátu v prvom polroku 1941 o 123 756 Ks.

Predajné aktivity ružomerského závodu boli v rokoch 1940 – 1943 nasledujúce. Okrem hlavných odberateľov celulózy, Nemecka a Protektorátu, sa snažili ružomerské celulóžky a papierne exportovať svoje výrobky aj do iných krajín. V júni 1940 teda dodali napr. do Talianska 210 ton viskózovej celulózy a 1 156 ton papierovej celulózy, do Juhoslávie bolo dodaných 152 ton a odbyt na Slovensku predstavoval 70 t a 172 t. Aj export papiera smeroval hlavne do Protektorátu, kde bolo dodaných 1 100 ton, no a pre Belgicko, Holandsko a Slovensko bolo v júni 1940 určených 400 ton papiera.

Najvýraznejší presun odbytu Ružomberka sa realizoval do Nemecka, kde sa v roku 1938 vyviezlo 14,46 % celulózy a v roku 1941 to bolo 62,8 % (vlastná výroba a prikúpená celulóza pre využitie kontingentu). Do Talianska bolo v roku 1938 exportovaných 7,4 %, v roku 1941 už 26,7 %. Do uvedených krajín tak Ružomberok vyviezol 89 % celulózy, zvyšok smeroval do Protektorátu, Maďarska a Bulharska. Z cenového hľadiska konvenčné ceny zaručovali primeranú rentabilitu všetkým slovenským celulóžkam, takže aj z finančného hľadiska bol rok 1941 priaznivý. Čistý zisk z továrne: 1940 – 38,5 mil. Ks; 1941 – 47 mil. Ks (nárast 22,11 %);

Výroba predajnej celulózy zaznamenalo v roku 1941 nárast o 2,36 %. V prvých štyroch mesiacoch roku 1942 potrebné suroviny a materiály zaznamenali stúpajúcu tendenciu. Predaj celulózy v mesačnom priemere predstavoval 2 059 ton a bol o 373 ton vyšší (18,12 %) oproti priemeru

39 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 18.

40 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

41 Podľa dohody uzatvorenej 26. 4. 1941, predstavoval kontingent Spolku pre chem. a hut. výrobu v Ružomberku 32 % (Ružomberok 24 % a Poprad 8 %), Harmanec – 35 %, Supra 16 %, Slavošovce 11 % a Martin 6 %. Kontingent však nebol určený žilinskej celulóžke a preto chcelo generálne riaditeľstvo Spolku pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe, do ktorého koncernu žilinský závod patril, poskytnúť 0,5 % z ružomerského kontingentu. SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

z r. 1941. Predaj papiera a lepenky z Ružomberka a Popradu 1 455 ton bol o 18 t nižší (1,24 %) oproti priemeru z r. 1941. Predaj celulózy: Nemecko, Protektorát – 25,88 %, Slovensko – 19,92 %; Taliansko – 54,20 %. Predaj papiera: Protektorát – 82,18 %; Slovensko – 13,07 %, Export – 4,75 %. Predajné ceny papiera a celulózy sa mierne zvýšili.

Ružomerský závod v obchodnom roku 1942 zvýšil svoj čistý zisk na 1 192 219 Ks. Zisk bol prerozdelený podľa štruktúry predchádzajúcich rokov: 1.) 4,5 % dividenda z účastinnej istiny – 675 000 Ks, 2.) 5 % pridel všeobecnému fondu, 3.) pridel osobitnému a rezervnému fondu – 225 000 Ks, 4.) prenos na nový účet – 172 219 Ks. Pri prerozdeľovaní finančných prostriedkov sa nezabudlo ani na vedúcich predstaviteľov závodu. Predsedovi správnej rady bolo vyplatených 15 000 Ks, členom správnej rady po 10 000 Ks, predsedovi dozorného výboru 10 000 Ks a členom dozorného výboru po 5 000 Ks. V roku 1943 začala celulóžka ako prvá v republike s výrobou priemyselného liehu. Výroba prebiehala v novovybudovanom liehovare z odpadového sulfitového lúhu, ktorý dovtedy voľne vytekal do rieky. Druhý polrok 1943 bol postihnutý viacerými nepriaznivými okolnosťami ako odpadnutie talianskeho trhu a požiar v ružomerskej továrni. V roku 1942 sa predalo 14 326 ton a v roku 1943 11 904 ton, aj napriek menšiemu predajnému množstvu bol zisk za rok 1943 o 700 tis. Ks vyšší (12,58 %). Prvý polrok 1943 bol jedným z najúspešnejších období v predaji celulózy, lebo sa v ňom dosiahlo 95 % celoročného zisku. Od januára do júna dokonca klesli výrobné náklady a predajné ceny boli na vzostupe. Hlavne taliansky trh priniesol významný zisk (3,5 mil. Ks). Druhý polrok 1943 bol na druhej strane jedným z najslabších. Výrazný dopad malo odpadnutie talianskeho trhu, ktorý bol pre Ružomberok veľmi výhodným odbytkom, pretože dodávky sa platili vopred. Ďalším negatívnym vplyvom boli dodávky viskózy firme Chemische Industrie, ktorá mala v uvedenom období odoberať 90 % produkcie Ružomberka v predajnej celulóze, ale za úradné ceny, ktoré sa pohybovali okolo výrobných nákladov, resp. v niektorých mesiacoch boli stratové. Aj napriek týmto ťažkostiam dosiahol Spolok pre chemickú a hutnú výrobu, závod Ružomberok v roku 1943 čistý zisk 987 794 Ks a jeho celková tržba stúpila na 123 287 254 Ks.⁴²

S obchodovaním slovenských celulóžok a papierní v rámci Nemeckej ríše a mimo nej súviselo stretnutie predstaviteľov závodov v Ružomberku 18. marca 1941. Na stretnutí sa hovorilo o nevýhodnosti dohody uzatvorenej s Nemeckom 9. decembra 1940. Z dohody totiž vyplývali veľmi nevýhodné podmienky pre export slovenského tovaru mimo Protektorát a Nemecko. Pri najbližších rokovaníach s Nemeckom sa teda malo v prvom rade pamätať na nutnosť viac-menej voľného exportu slovenských podnikov aj mimo Tretej ríše. Podľa konštatovania zúčastnených strán mohli slovenské papierne jedine týmto spôsobom do

42 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54. SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 55, NA Praha, f. SCHaHV, k. 2452. Praha 28. 3. 1942. Výročná správa predaja celulózy závodu Ružomberok v roku 1941, NA Praha, f. SCHaHV, k. 2485. Rokovanie SCHaHV 10. 6. 1942, Štátny archív Bytča (ďalej ŠA BY), f. Krajský súd v Ružomberku 1876-1949 (ďalej KS v RK 1876 – 1949), č. j. 1240/1943, k. 1134, SNA BA, f. Ministerstvo hospodárstva 1938 – 1945, inv. č. 27, č. 934/1943, k. 311; HOUDEK, Ivan – DECKER, Viliam – SABÓL, Eugen. *Z dejín papiernictva a papiernického priemyslu na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1955, s. 11; NA Praha, f. SCHaHV, k. 2485. Rentabilita predaja celulózy vlastnej výroby v závode Ružomberok za rok 1943, ŠA BY, f. KS v RK 1876 – 1949, č. j. 1997/1944, k. 1134.

istej miery regulovať stratovosť svojho podnikania. Problém sa týkal tiež cien, za ktoré sa predávali slovenské výrobky do Čiech a na Moravu. Tieto ceny boli totiž nielen nižšie ako ceny na svetovom trhu, ale dokonca ani nezodpovedali zvýšeným výrobným nákladom. Z tohto dôvodu by sa každý nepriaznivý zásah do cenovej hladiny výrobkov stal finančne a hospodársky úplne neúnosným a ohrozil by export do vzdialenejších krajín. Keďže export bol dôležitým faktorom nielen pri slovenských celulózkach a papierňach, ale pozitívne vplýval na celé slovenské národné hospodárstvo, bolo nevyhnutné prispôbiť dovedy platné ceny v Čechách a na Morave cenám nemeckým.⁴³

Rokovania medzi slovenským a nemeckým papierenským a celulózovým priemyslom týkajúce sa čiastočnej úpravy dohody z 9. decembra 1940 sa uskutočnili 6. mája 1941 v Bratislave v hoteli Carlton. Týkali sa dodávok papiera a celulózy pre obdobie od 1. apríla 1941 do 31. decembra 1941. Dodávky tovaru sa mali na základe dohody realizovať medzi Slovenskom na jednej strane a Protektorátom a ostatnými časťami Ríše štvrťročne v sume 8 100 000 RM. Súčasne bol dohodnutý štvrťročný kontingent pre Belgicko a Holandsko v sume 200 000 RM.⁴⁴

Otázka zvýšenia cien tovarov vyrábaných v slovenských celulózkach a papierňach musela byť prerokovaná na oficiálnych miestach v Bratislave a Berlíne. Za týmto účelom berlínska hospodárska skupina usporiadala 3. októbra 1941 stretnutie, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia Reichsstelle für Papier a Predajne spojených papierní spol. s.r.o. Na rokovaní sa dohodlo, že Ríšske ministerstvo hospodárstva zvolá na 6. októbra 1941 schôdzu s účasťou oficiálnych hospodárskych zástupcov. Riaditeľstvo Predajne predložilo na rokovaní tri návrhy:

1. Okamžité zavedenie cenovej prirážky vo výške 5 %;
2. Zníženie príplatku do cenového vyrovnávacieho fondu z 23 % na 19,5 % v prospech odberateľa;
3. Aktivita k postupnému zrušeniu vyrovnávacieho fondu, a to tak v prospech odberateľa v Protektoráte, ako aj v prospech dodávateľa zo Slovenska.

Zúčastnené miesta sa nakoniec dohodli na kompromisnom návrhu, z ktorého vyplývalo, že zvláštna 5 % cenová prirážka sa mohla účtovať od 1. novembra 1941, ale zatiaľ len na dobu šiestich mesiacov.⁴⁵ Záverečné poznámky k ďalším predloženým bodom sa pozitívne vyjadrili k ich postupnému prijatiu.

43 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

44 BArch Berlin, f. R 901/111 282, Niederschrift über die Verhandlung der slowakischen und der deutschen Papier, Pappen, Zellstoff und Holzstoffindustrie. Bratislava, 6. 5. 1941.

45 So schváleným textom síce slovenské celulózky a papierne vyjadrili súhlas, súčasne však žiadali zvolanie schôdze do Bratislavy, kde by sa dojednali ďalšie cenové zvýšenia. Pražské riaditeľstvo Predajne spojených papierní však jasne upozornilo na skutočnosť, že na schvá-

Dohody v oblasti celulózo-papierenského priemyslu teda vznikali predovšetkým na rokovaníach zástupcov daného odvetvia. Za Nemecko to boli hlavne predstavitelia Reichstelle Papier (Dr. Grass, Dr. Schäffer) a Wirtschaftsgruppe Papiererzeugung (generálny riaditeľ Wilhelm Bracht, Dr. Luger) a Zellstoffsyndikat (Dr. Malschewski). Slovenskú stranu zastupovali predstavitelia Slovenskej celulózovej centrály a osoby z manažmentu celulózok a papierní. Rokovania rozhodovali o vývoze celulózy a papiera do celej Nemeckej ríše vrátane obsadených území, do satelitov a tiež do tzv. slobodných území mimo clearin-gového zúčtovania.⁴⁶

Vzhľadom na to, že slovenské celulózky vyvíjali od vzniku Slovenskej republiky (1939 – 1945) svoju činnosť vo väčšej miere s ohľadom na nemecké záujmy, snažili sa začiatkom roka 1942 predostrieť svoje požiadavky nemeckej strane aj menej formálnou cestou. Za týmto účelom bolo zorganizované stretnutie slovensko-nemeckých priemyselných výborov na 4. februára 1942 do hotela Carlton. Toto stretnutie schválil i generálny tajomník Ústredne slovenského priemyslu Dr. Ing. Peter Zaťko. Na spoločnú večeru boli okrem iných pozvaní viceprezident ríšskej banky a zástupca ríšskeho ministra hospodárstva Dr. Lange a ako čestný hosť generálny riaditeľ spoločnosti I. G. Farben,⁴⁷ ktorý bol zároveň aj predsedom širšieho výboru Süd-Ost. O tom, že snaha slovenských celulózok využívať takéto stretnutia na aspoň čiastočné presadenie svojich požiadaviek bola potrebná, svedčí skutočnosť, že množstvo a termín dodania celulózy zákazníkom záviseli od rozhodnutia I. G. Farbenindustrie.⁴⁸

Oficiálne rokovanie medzi Ústredňou slovenských celulózok a nemeckým priemyslom sa uskutočnilo 17. – 18. februára 1942. Konkrétne medzipriemysel-né rokovania však nedospeli k úspešnému záveru, nakoľko sa obidve strany

lenie ďalších cenových úprav zo strany berlínskych miest zatiaľ nie je náležitá ochota. SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

46 HALLON, Ľudovít. Oblasti a formy slovensko-nemeckej hospodárskej spolupráce na príklade dohôd a plánov vládnych výborov z roka 1941. In MIČKO, Peter – HALLON, Ľudovít a kol. *Lesk a tiene hospodárskeho rozvoja Slovenska v rokoch 1939 – 1941*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku; FF UMB v Banskej Bystrici, 2015, s. 364, 365. ISBN 9788374908658.

47 Nemecká spoločnosť I. G. Farbenindustrie mala po obsadení Protektorátu Nemeckom výrazný vplyv na Spolok pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe, čím v podstate ovplyvňovala aj činnosť najväčších slovenských celulózok, ktoré patrili do koncernového podniku Spolku pre chemickú a hutnú výrobu.

Významným reprezentantom spoločnosti IG Farben na Slovensku bol aj jej riaditeľ Heinrich Gattineau. Gattineau bol súčasne riaditeľom bratislavskej Dynamitky a mal dôležité postavenie v jej dcérskych podnikoch. Jeho pozície jasne vyjadrujú nemecké záujmy na Slovensku a v priestore juhovýchodnej Európy. HOLEC, Roman. *Dejiny plné dynamitu (Bratislavský chemický koncern Dynamit Nobel na križovatkách novodobých dejín (1873 – 1960))*. Bratislava: Kalligram, 2011, s. 82, 83. ISBN 9788081015083.

48 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 26.

nemohli zhodnúť. K dohode nedošlo hlavne z toho dôvodu, že nemecká strana nebola ochotná akceptovať slovenské požiadavky. Po neúspešných rokovaníach sa 19. februára 1942 záležitosti ujali nemecké a slovenské vládne výbory, ktoré dohodli konečné riešenie už bez účasti slovenských celulózok.⁴⁹ Podľa uzatvorenej dohody sa malo v roku 1942 na Slovensku vyrobiť 106 500 ton celulózy. Slovenské výrobky mali smerovať hlavne na územia ovládané Nemeckom: Nemecká ríša 38 500 t, Protektorát 12 000 t, Holandsko – Belgicko – Francúzsko 4 000 t, pre Taliansko bolo určených 24 000 t a na voľné trhy 6 500 t.⁵⁰ Prevažnú väčšinu kontingentu mali vyprodukovať a vyexportovať koncernové podniky Spolku pre chemickú a hutnú výrobu: Ružomberok, Žilina, Martin. Slovenskej papierni v Ružomberku bolo pridelených 17,5 % a 20 % produkcie.

Okrem samotného množstva kontingentov sa v roku 1942 opäť riešila otázka zvýšenia cien papiera dovážaného do Protektorátu. K zvláštnej 5 % prirážke, ktorá bola prijatá ešte v roku 1941, nemecké a slovenské vládne výbory schválili ďalšie zvýšenie o 16 %. Po prijatí dohody príslušnými úradnými miestami v Protektoráte vstúpili nové ceny do platnosti 31. marca 1942.⁵¹ Realizácia zvýšenia však narazila na čiastočné nezhody medzi Ústredňou slovenských celulózok a Predajňou spojených papierní v Prahe.⁵² Pokým Predajňa navrhovala 16 % zvýšenie cien bez predchádzajúcej 5 % prirážky, slovenské celulózky trvali na zachovaní zvláštnej 5 % prirážky. Ružomerský závod inicioval spoločný postup slovenských celulózok, ktorý mali zachovať pri stretnutí s hlavným riaditeľom Predajne Ing. Staffenom.⁵³

Ďalšie rokovania Ústredne slovenských celulóziiek s nemeckými partnermi sa uskutočnili 12. – 14. novembra 1942 v Berlíne. Zástupca Ústredne R. Bauer poukázal na ťažkosti vznikajúce s dodávkami tovarov a takisto na nové cenové usporiadanie, ktoré slovenskému priemyslu nevyhovovalo. Diskusia k tomuto problému však na nemeckej strane nenašla odozvu a ceny zostali na rovnakej úrovni. Po následných rokovaníach bola so súhlasom Reichstelle prijatá zmena platobných podmienok do Nemecka a Protektorátu. Nové platobné podmienky platili od 1. novembra 1942 a znamenalo to, že platba prebehla hneď po získaní účtu „netto“ bez akejkoľvek zrážky. Neúspešne dopadlo aj riešenie otázky likvi-

49 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 26.

50 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 56.

51 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

52 Do Predajne spojených papierní v Prahe a jej reprezentácie v Bratislave vstúpil Spolok pre chemickú a hutnú výrobu v Ružomberku v roku 1941. Ako už bolo uvedené, okrem ružomerského závodu tam boli včlenené aj: Harmanecká továreň na papier, úč. spol. Harmanec, Továreň na papier, úč. spol. Slavošovce a Slovenská papiereň, úč. spol. Ružomberok. SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

53 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 54.

dácie zamrznutých pohľadávok vo Francúzsku, keď Reichwirtschaftministerium odmietlo prevod pohľadávok cez Berlín a následné vyrovnanie nemecko-slovenským clearingom. Negatívne sa vyriešila takisto slovenská požiadavka na dodávky 12 000 ton pyritu na november a december 1942 a najbližšia dodávka sa mohla očakávať až v roku 1943.⁵⁴

V roku 1943 pretrvávali naďalej snahy slovenských celulózok o zvýšenie cien svojich výrobkov. Rokovania s nemeckou stranou však nepriniesli úplné splnenie požiadaviek, a tak pokračovali ešte v roku 1944. K pretrvávajúcej požiadavke slovenských celulózok prispeli v roku 1944 hlavne tri dôležité zmeny:

1. zvýšenie cien surovín, výrobných nákladov a miezd;
2. prevádzanie dôsledného cenového stropu pri vývoze do Protektorátu;
3. export do ostatných odbytísk, okrem Nemecka a Protektorátu, sa stal nemožným.

K prvému bodu celulózky argumentovali, že podľa cenových nariadení na Slovensku a Nemecku nemali ceny surovín stúpať. Tento predpoklad sa však nepotvrdil a ceny surovín stúpali smerom nahor, pričom sa ich akosť podstatnou mierou zhoršila, čo prispievalo k zvýšeniu výrobných strát. Problematickým sa javila aj strata odbytísk v juhovýchodnej a južnej Európe, a to predovšetkým Talianska. Tu nastal problém, keďže výrobné straty na Slovensku nebolo možné kompenzovať vyššími exportnými cenami. Svoje prebytky museli slovenské celulózky následne dodávať do Protektorátu a do Ríše, kde sa však na základe posledných vládnych rokovaní nemohli zvyšovať ceny. Na základe uvedených pripomienok navrhli firmy: Spolok pre chemickú a hutnú výrobu, závod Ružomberok a Poprad, Harmanecká továreň na papier úč. spol., Slovenská papierená úč. spol., Továreň na papier Slavošovce a Továreň na celulózu úč. spol. Turčiansky sv. Martin následné zvýšenie cien. Rotačný papier o 35 %, baliaci papier o 25 % a grafický papier o 25 %.⁵⁵

Nakoniec bola výmerom Najvyššieho úradu pre zásobovanie zo 17. apríla 1944 slovenským papierňam povolená priemerná prirážka 13 % k cenám papierových výrobkov a papiera. Podniky dostali odporúčanie, že zvyšovanie výrobných nákladov má byť kompenzované hospodárnejšou výrobou či znížením režijných položiek.⁵⁶

Spolupráca podnikov papierenského a celulózového priemyslu pokračovala ešte po skončení druhej svetovej vojny. Keďže výrobná situácia bola veľmi zložitá požadovali: Harmanecká továreň na papier, Slovenská papierená, Ružombe-

54 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 53.

55 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 53.

56 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939 – 1948, inv. č. 68, k. 53.

rok, Spolok pre chemickú a hutnú výrobu (závody Ružomberok a Poprad), Továrň na papier, Slavošovce a Továrň na celulózu, Martin zvýšenie cien všetkých svojich výrobkov o 30 %. Zvýšenie cien malo vykryť vzniknuté výrobné straty. Svoju žiadosť adresovali Povereníctvu SNR pre výživu a zásobovanie a konkretizovali príčiny vzniknutej situácie:

1. Nemožnosť exportu do voľnej cudziny;
2. Štandardná výroba a odbyť na Slovensku v roku 1944 iba do augusta;
3. Vojnové škody vo výške 100 mil. korún;
4. V roku 1945 obmedzená výroba len od októbra;
5. Plná prevádzka až od leta 1946.

Uvedené príčiny tak podnikom neumožnili hospodárnejšiu výrobu či zníženie režijných položiek, ale práve naopak, boli ešte navýšené. V porovnaní s českými krajinami, kde boli ceny výrobkov nižšie, slovenské podniky argumentovali rozdielmi v kvalite výrobkov, ktorú si slovenské papierne udržali, no v Protektoráte sa kvalita znížila po príchode Nemcov a prijatí nemeckých predpisov.⁵⁷

Otázka predaja papierenských a celulózových produktov a ich cenová hladina sa stali základnými bodmi rokovania slovenských podnikov počas druhej svetovej vojny a aj krátko po nej. Riešenia sa hľadali v zakladaní spoločných predajných organizácií, pri formovaní ktorých ale významnú úlohu zohrávalo nacistické Nemecko. Výrazný vplyv Nemecka zasahoval do určovania výšky kontingentov pre jednotlivé slovenské papierenské a celulózové podniky a takisto bez konzultácií s nemeckou stranou nemohlo dôjsť v rámci obchodnej politiky k zvyšovaniu cien. Rokovania o zvyšovaní cien medzi celulózkami a nemeckou stranou sa tak stali takmer trvalým bodom vzájomných slovensko-nemeckých obchodných rokovaní a problémy s nízkou hladinou cien výrobkov pretrvávali naďalej aj po skončení vojny.

* Štúdia bola vypracovaná v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0184/20 *Hospodárske vzťahy Slovenskej republiky 1939–1945 a Protektorátu Čechy a Morava* Katedry histórie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici a Historického ústavu SAV Bratislava. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0358 *Dejiny Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v domáciach a európskych dimenziách (1905–1945)*.

57 SNA BA, f. ÚSC v BA 1939–1948, inv. č. 68, k. 53.

DIE ERSTELLUNG DER ORGANISATIONSSTRUKTUR UND AKTIVITÄTEN DER SLOWAKISCHEN PAPIER- UND HOLZZELLULOSEUNTERNEHMEN IN DEN JAHREN 1939–1945

PETER MIČKO

Das Jahr 1939 markierte nicht nur im politischen Leben der Slowakei eine neue Etappe, sondern auch in der Wirtschaft des neu geschaffenen Staates. Die Zellulose- und Papierindustrie spielte im slowakischen Wirtschaftsraum traditionell eine wichtige Rolle. Nach der Gründung des Slowakischen Staates behielten die Zellulosefabriken einen wichtigen Kunden, die tschechischen Märkte, und ihre Exportkapazität war bis 1940 zu 70–80 % ausgelastet. Um 1940 wurde Zellulose zu einem wertvollen strategischen Rohstoff, und die Nachfrage begann, das Angebot zu überwiegen. Aufgrund von Schwierigkeiten bei der Rohstoffsicherung schlug sich diese Veränderung jedoch nicht in einer radikalen Steigerung der Zellulose- und Papierfabrikproduktion nieder, da deren Kapazität nur zu 50–75 % ausgelastet war.

Die Zellulose- und Papierfabriken in der Slowakei versuchten, die aufgezeigten Probleme beim Verkauf der Produkte und der Rohstoffversorgung durch gegenseitige Vereinbarungen zu lösen, die eine gemeinsame Handels- und Produktionsstrategie und eine ausreichende Versorgung mit Rohholz sicherstellen. Nach und nach bildeten sich gemeinsame Organisationen der Papier- und Zelluloseindustrie, deren Hauptaufgabe eine gemeinsame Herangehensweise an den Export von Produkten und die Wahrung ihrer Interessen auf dem heimischen Markt war. Auf der Grundlage von Verhandlungen zwischen slowakischen Papierunternehmen wurde eine gemeinsame Organisation gegründet – die Papierverkaufsagentur. Die gemeinsamen Interessen der Unternehmen in der Papier- und Zelluloseherstellung führten auch dazu, dass die Vertreter dieser Unternehmen über die Idee berieten, eine gemeinsame Organisation von Zelluloseunternehmen im Zusammenhang mit Aktivitäten im Vertrieb von Zelluloseprodukten zu schaffen, ähnlich der Papierverkaufsagentur. Das Ergebnis dieser gegenseitigen Verhandlungen war die Gründung des Slowakischen Hauptamts der Zellulosefabriken.

Die Erstellung gemeinsamer Industrieorganisationen, wie es bei den slowakischen Zellulosefabriken geschah, erfolgte unter deutscher Aufsicht. Deutsche Interessen bewegten sich in Richtung der Bildung großer europäischer Kartelle, in denen deutsche Interessen gefördert werden konnten. Auf die Ermittlung der Kontingente für einzelne slowakische Papier- und Zelluloseunternehmen hat Deutschland maßgeblichen Einfluss gewonnen. Ohne Rücksprache mit deutscher Seite konnte es im Rahmen dieser Handelspolitik keine Preiserhöhung geben. Verhandlungen über die Anzahl einzelner Kontingente oder Preiserhöhungen zwischen Zellulosefabriken und deutscher Seite wurden so praktisch bis zum Ende des Zweiten Weltkriegs zu einem fast ständigen Thema gegenseitiger slowakisch-deutscher Handelsgespräche.

Doc. PhDr. Peter Mičko, PhD.

Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela

Tajovského 40, P.O.BOX 263, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: peter.micko@umb.sk